

РОЗШИРЕННЯ ЖАНРОВИХ МЕЖ СУЧАСНОГО КОМЕНТАРЮ В МЕЖАХ АНАЛІТИЧНИХ ТЕКСТОВИХ ФОРМАТІВ

Методологія дослідження. У статті застосовано комплекс наукових методів: описовий, зіставний та порівняльний, аналізу та синтезу.

Результати. Коментар – це жанр, для якого характерний суб'єктивний стиль викладу матеріалу, оскільки автор має на меті висловити власне ставлення до актуальних подій, дати їм оцінку, прогноз розвитку. Коментар зараховують до аналітичних жанрів. Однак останнім часом дослідники констатують посилення процесу міжжанрової дифузії, що спричинило суттєві зміни у формальній та змістовій структурі класичного коментарю. У цьому аспекті варто говорити про поняття «синкретизм жанрів», тобто формальне нерозрізнення, злиття різних жанрових ознак у межах однієї публікації.

Найбільш поширеною в сучасній пресі є дифузія жанрів коментарю та аналітичної статті, оскільки жанри мають подібний предмет – актуальна подія в коментарі та актуальна проблема в статті. У сучасних матеріалах коментарійного типу також наявні ознаки версії, що виявляється в поєднанні фактажу та авторської інтерпретації, умовному характері авторського коментування; використанні типових для коментарю та версії прийомів відображення дійсності. Матеріали коментарійного типу також можуть містити ознаки рецензії, оскільки рецензія за своїми формально-змістовими ознаками є найближчою до коментарю. Важливим також є дифузія всередині жанрової групи, зокрема коментарю спеціаліста з власне коментарем як жанром журналістики.

Новизна. З'ясовано специфіку аналітичних синкретичних жанрових утворень, які виникають у процесі міжжанрової дифузії коментарю як жанру журналістики з іншими аналітичними форматами.

Практична значущість. Результати дослідження можуть бути використані для уточнення наявних стандартів аналітичної журналістики та розроблення нових, зумовлених об'єктивним розвитком медіа.

Ключові слова: коментар, дифузія жанрів, синкретизм, версія, рецензія, аналітична стаття.

I. Вступ

За умов розвитку сучасної медіасфери споживач інформації щоденно отримує велику кількість інформаційних повідомлень різного змісту й форми. Сьогодні великою популярністю, на рівні з інформаційними жанрами, користуються аналітичні публікації, які досліджують актуальні проблеми сучасності. Такий стан речей спричинений складною соціально-економічною та політичною ситуацією в нашій державі, а відповідно, постійною напругою в суспільстві, за якої споживач продукції ЗМІ потребує допомоги в роз'ясненні суті й перебігу процесів, явищ і тенденцій соціуму. З великої кількості аналітичних матеріалів мас-медіа особливого значення сьогодні набув жанр коментарю. Це зумовлено тим, що основними завданнями сучасного коментарю є спрямовувати увагу аудиторії на особливо актуальні факти суспільного життя, які в поточний момент висвітлюють більшість ЗМІ, оцінювати їх.

Коментар як жанр аналітики широко представлений на шпальтах сучасної періодики. Він сьогодні значно розширив свої межі, що виявилось у наявності в ньому характерних рис інших жанрових форм, а також у трансформації структури та стилю викладу таких матеріалів. Крім того, у межах власне жанру коментарю відбувається часткове стирання меж між різновидами коментарів, оскільки публікації в сучасній пресі практично не існують у «чистому» вигляді.

У процесі вивчення жанрових ознак коментарю осмислено наукові розвідки А. Бучинської [2], Н. Захарченко [3], В. Здоровеги [4], М. Кіма [5], О. Тертичного [9]. Варто зазначити, що проблема міжжанрової дифузії загалом та жанрового синкретизму в коментарі зокрема є недостатньо простудійованою в контексті дослідження характеру поєднання жанрових ознак у друкованій аналітиці.

II. Постановка завдання та методи

Мета статті – виокремлення специфічних жанрових ознак аналітичних матеріалів з ознаками міжжанрової дифузії. Міжжанрова дифузія є трендом сучасної друкованої аналітики, а відтак, у сучасній пресі наявні публікації коментарійного типу, в яких фіксуємо риси інших жанрів.

У статті застосовано комплекс наукових методів. За допомогою описового методу окреслено особливості публікацій різних жанрових груп. З метою виявлення характерних синкретичних

ознак у матеріалах коментарійного типу залучено зіставний та порівняльний методи. Також під час дослідження для виділення специфічних особливостей синкретичних жанрових утворень використано метод аналізу, для поєднання характерних особливостей проаналізованих жанрів у конкретну цілісність застосовано метод синтезу.

III. Результати

Коментар – це жанр, для якого характерний суб'єктивний стиль викладу матеріалу, оскільки автор має на меті висловити, насамперед, власне ставлення до актуальних подій, сформулювати пов'язані з предметом розповіді завдання та проблеми, дати їм оцінку, прогноз розвитку. Очевидно, що це автор реалізує кризь призму власного бачення предмета розповіді та ситуації загалом. Предметом коментування в сучасних медіа можуть бути різні явища, події, факти практично з усіх сфер суспільного життя. Варто зауважити, що вибір предмета коментування сьогодні більшою мірою залежить від комунікативної мети – вплинути на аудиторію. У цьому контексті актуальність, структурованість і стриманість «класичного» коментарю поступаються місцем об'єктивним інформаційним вимогам сьогодення.

В українській журналістиці коментар зараховують до аналітичних жанрів, зважаючи на основні жанроутворювальні фактори та ознаки. Однак усе більшої актуальності набуває факт розширення жанрових меж аналітики, зокрема жанру коментарю. *Класичний коментар* – це структура доказового міркування з приводу якоїсь основної проблеми, типовими загальними компонентами якої є: нагадування про коментовану подію й формулювання авторської тези, яка відображає його ставлення до першої; формулювання запитань, що виникають у зв'язку із цією подією; виклад аргументів на користь авторської тези: фактів, експертних думок, паралелей тощо.

У теорії журналістики наявність усіх зазначених елементів є обов'язковою, оскільки вони перебувають у взаємозв'язку та визначають послідовність викладу матеріалу. На думку деяких журналістикознавців, у «класичному» коментарі відсутність або недосконалість структурних частин спричиняють складнощі під час сприймання публікації аудиторією. Особливу роль у коментарі відіграють якість фактів, які коментують основну подію і є аргументами на користь висунутої тези, їхня актуальність, проблемність, точність, репрезентативність. Також важливі наявність вдалого заголовку та логічного висновку, який має підбити підсумки умовиводів автора [6].

Проте останнім часом дослідники констатують посилення процесу міжжанрової дифузії, що спричинило суттєві зміни у формальній та змістовій структурі «класичних» матеріалів коментарійного типу. Коментар сьогодні значно розширив свої межі, що виявилось в наявності в ньому характерних рис інших жанрів, а також у трансформації його структури та стилю викладу. Загалом явище синкретизму в коментарі варто розглядати в таких аспектах:

- 1) взаємодія коментарю й інформаційних жанрів;
- 2) жанрова дифузія всередині аналітичної групи текстів;
- 3) симбіоз матеріалів коментарійного типу та художньої публіцистики.

Вважаємо за необхідне детальніше зупинитися на жанрових трансформаціях у групі аналітичних текстів.

На сучасному етапі розвитку теорії журналістики поняття «жанр» розширює свої межі. Деякі науковці стверджують, що сьогодні знання про жанрову палітру не є обов'язковими, адже усталеність типу матеріалу вже не виконує своїх першочергових функцій, а лише допомагає журналісту зібрати та донести до аудиторії інформацію [2, с. 9]. Науковці виокремлюють нові критерії поділу жанрів, унаслідок чого виникають так звані «штучні жанри», які на практиці рідко трапляються на шпальтах друкованих видань.

Зважаючи на розвиток сучасної медіасфери, дослідники констатують посилення тенденції до збагачення журналістських публікацій рисами інших жанрів та розмивання жанрових меж. Деякі автори, зокрема Л. Кройчик, узагалі відкидають необхідність жанрового поділу матеріалів, пропонуючи запровадити в теорію журналістики загальне поняття «публіцистичний текст», яке не відображає жанрової належності публікації [7].

Розмивання жанрових меж публікацій, що виникло в результаті перебудови системи жанрів журналістики, спричинило появу такого термінологічного поняття, як «*дифузія жанрів*». На нашу думку, вона являє собою зумовлене сучасними тенденціями вільного жанроутворення явище трансформації усталених друкованих медійних типів унаслідок їхньої взаємодії, використання в одному тексті, разом з основними жанроутворювальними компонентами, зображально-виражальних прийомів інших жанрових форматів. У цьому аспекті варто говорити про поняття «*синкретизм жанрів*», тобто формальне нерозрізнення, злиття різних жанрових ознак у межах однієї публікації.

Загалом поняття «синкретизму» трактують неоднозначно, що спричинено існуванням цього явища в різних сферах життєдіяльності суспільства. Так, за Академічним тлумачним словником української мови, синкретизм – це нерозчленованість, злитість, характерні для початкового, нерозвинутого стану будь-якого явища [1]. Варто наголосити, що основою будь-якого синкретичного явища є поєднання різних за своєю природою ознак, елементів, тенденцій розвитку, що часто суперечать одне одному, унаслідок чого виникає самобутня культурно-інтелектуальна цінність.

Посилення процесу жанрового синкретизму в медійній сфері зумовлене модифікаціями функцій журналістики, спрямованості медіапублікацій, посиленням конкуренції між сучасними медіа,

появою нових інформаційних запитів аудиторії, інтенсивною взаємодією журналістських текстів в одному інформаційному просторі. Загалом явище жанрового синкретизму є об'єктивним результатом взаємодії авторської свідомості з інформаційними потоками сучасності.

Основними чинниками, які уможливають процес жанрового синкретизму, є рухливість усіх компонентів жанрової системи та подвійна (змістово-формальна) природа жанру, який складається з константних і змінних елементів. Трансформації виникають тоді, коли один чи кілька елементів жанрової моделі виявляють меншу стійкість у процесі об'єднання, порушення структуризації певної жанрової моделі, перегруповання елементів. У результаті таких змін і виникають нові жанри та жанрові модифікації. Важливим чинником появи явища жанрового синкретизму також є процес взаємодії різних методів журналістської діяльності. Ще однією причиною виникнення явища синкретизму є зміщення акценту в системі «текст – автор» у бік автора. Це зумовлює появу нових типів публікацій, які виникають унаслідок цілеспрямованого опосередкованого впливу журналіста [8].

Отже, основними факторами появи жанрового синкретизму є:

- 1) подвійна (змістово-формальна) природа жанру;
- 2) нестійкість структурно-змістових елементів певної жанрової моделі;
- 3) взаємодія різних методів творчої діяльності, що спричинює появу принципово нових форматів журналістських матеріалів;
- 4) активне авторське втручання в текст на всіх його рівнях.

Науковці трактують синкретизм як тенденцію до формування нової єдиної картини світу, заснованої на взаємозалежності та тісному взаємозв'язку всіх складових сучасного інформаційного суспільства. Велику роль у посиленні цих тенденцій відіграють загальносвітові процеси глобалізації та конвергенції. Явище жанрового синкретизму є об'єктивним і, природно, має як позитивні, так і негативні риси. Серед позитивів – поява якісно нового жанрового утворення, що є наслідком взаємодії та взаємозбагаченні жанрових медійних форматів. Негативними наслідками явища жанрового синкретизму, наприклад, інколи є поява неприродних жанрових утворень, які не відповідають вимогам сучасного медійного ринку.

На сучасному етапі розвитку медіа поширеним є явище синкретизму коментарю з іншими аналітичними публікаціями, що пояснюється єдиною природою жанру. Очевидно, що для коментарю, як і для інших аналітичних жанрів, обов'язковою рисою є наявність аналізу. Аналіз у журналістиці виявляється у формі викладу взаємозв'язку причин та наслідків, проведенні паралелей, наявності оцінок, елементів прогностики, пошуку шляхів вирішення проблеми. Для аналізу явища синкретизму коментарю та аналітичних жанрів нами враховано такі критерії:

- 1) форма викладу;
- 2) постановка мети матеріалу;
- 3) характер аналізу;
- 4) структура матеріалу;
- 5) прийоми та методи відображення дійсності.

За нашими спостереженнями, найбільш поширеною в сучасній пресі є дифузія жанрів коментарю та аналітичної статті. Такий симбіоз можемо пояснити схожим предметом висвітлення – актуальною подією в коментарі та актуальною суспільно важливою проблемою в статті. Синкретизм статті та коментарю пояснюємо також частковим збігом завдань цих жанрів, а саме розширенням контексту, в якому автор здійснює розгляд коментованої проблеми, що наближає коментар до аналітичної статті. Отже, характерними жанровими ознаками матеріалів, які містять риси коментарю та аналітичної статті, на нашу думку, є:

- 1) поєднання об'єктивного та суб'єктивного викладу, що виявляється в наявності емоційно забарвленої тези, характерної для коментарю, і конкретних фактичних аргументів, які становлять основну доказову частину аналітичної статті;
- 2) постановка запитань коментарю в контексті розширеного викладу причинно-наслідкових зв'язків між різними фактами, подіями, явищами, що є специфічною ознакою аналітичної статті;
- 3) суб'єктивізм в аналізі наведених фактів, що в коментарі виявляється в доведенні поставленої на початку матеріалу тези, а в аналітичній статті – у специфіці дібраної для аналізу проблеми;
- 4) уведення коментованої проблеми в широкий загальнокультурний контекст, що є особливістю аналітичної статті;
- 5) широта охоплення матеріалу, високий рівень узагальнення, окреслення шляхів вирішення проблеми, властиві аналітичній статті;
- 6) наявність типових структурно-композиційних елементів, характерних як для коментарю, так і для аналітичної статті: повідомлення про подію, формулювання запитань, виклад фактів, думок, деталей, взаємозв'язків між ними, показ шляхів виходу із ситуації, що склалася, або формулювання тез, які відображають ставлення автора до окресленої проблеми;
- 7) спільні методи та прийоми відображення дійсності: розроблення взаємозв'язків між фактами, що становить основну частину аналізу, використання індукції та дедукції, порівняння фактів, розроблення аналогій, паралелей.

За нашими спостереженнями, у сучасних матеріалах коментарійного типу також наявні ознаки версії. Відповідно до виокремлених вище критеріїв, а саме: форма викладу, постановка мети матеріалу, характер аналізу, структура матеріалу, прийоми та методи відображення дійсності, – можемо узагальнити характерні синкретичні риси означених жанрових форм:

- 1) поєднання фактажу та авторської інтерпретації події;
- 2) постановка запитань коментарю, які зумовлені вже наявними версіями чи зумовлюють появу нових версій;
- 3) збіг мети коментування та створення версій (показ причин і наслідків, прогноз майбутнього розвитку);
- 4) умовний характер (характерний для версії) авторського коментування;
- 5) використання типових для коментарю та версії прийомів відображення дійсності: деталізація, проведення аналогій, розроблення взаємозв'язків між вихідним та коментувальними фактами, що є елементами версії.

На нашу думку, використання в межах коментарю однієї з основних характеристик версії – умовності суджень – надає змогу розширити смисловий потенціал матеріалів коментарійного типу, спрямувати увагу аудиторії на важливі аспекти коментованого явища, посилити авторитетність авторського бачення проблеми.

Цікавим варіантом жанрового синкретизму вважаємо також матеріали коментарійного типу, що містять ознаки рецензії. Загалом, проаналізувавши велику кількість рецензійних матеріалів, можемо підсумувати, що рецензія за своїми формально-змістовими ознаками є найближчою до коментарю. Типовими синкретичними рисами таких жанрових форм, на нашу думку, є:

- 1) наявність у таких синкретичних коментарійно-рецензійних структурах низки запитань, які виникли у зв'язку з коментованою проблемою в поєднанні з критичним відгуком автора, що є основою рецензії;
- 2) формулювання тези, яка вимагає обґрунтування та доведення протягом тексту;
- 3) структурна побудова рецензії «головна теза – аргументація», що є характерним для коментарю та сприяє найбільш повній реалізації його головних завдань;
- 4) критичний аналіз фактів, за допомогою яких здійснюється коментування;
- 5) авторський суб'єктивізм викладу.

На нашу думку, використання в межах коментарю таких жанрових характеристик рецензії, як формулювання на початку тексту тези та суб'єктивізм викладу, є об'єктивним результатом взаємодії авторської свідомості з інформаційними трендами сучасності, що надає змогу привернути увагу аудиторії до аналізованого явища та глибше проаналізувати магістральну проблему твору.

У межах дослідження явища синкретизму коментарю й аналітичних жанрів на особливу увагу, на нашу думку, заслуговує питання про дифузю всередині жанрової форми. Маємо на увазі дифузю такого специфічного формату коментарю, як коментар спеціаліста, з власне коментарем як жанром журналістики. Характерні особливості таких матеріалів:

- 1) типові ознаки коментарю спеціаліста, а саме: наявність фахової думки компетентного експерта, аргументація, експертний висновок;
- 2) журналістський спосіб відображення дійсності, характерний для журналістського коментарю;
- 3) адресність і емоційна забарвленість виступу спеціаліста, що є ключовою в коментарі журналіста;
- 4) широке охоплення дійсності, використання журналістського узагальнення, типізації, інтерпретації.

Отже, коментар спеціаліста, на нашу думку, в сучасних медіа може взаємодіяти з власне коментарем, зважаючи на зміну ролі, яку інколи виконує в ЗМІ експерт у певній галузі. Наявність таких матеріалів свідчить про появу нової форми вираження спеціальної фахової інформації на сторінках сучасної періодики. Коментар спеціаліста, який раніше, як правило, публікували у спеціалізованих рубриках або включали до структури проблемного матеріалу, зараз подекуди набуває форми самостійної закінченої публікації. Спеціаліст у такому коментарі виконує роль журналіста, який встановлює взаємозв'язок з аудиторією, ставить запитання, формулює власні висновки й прогнози. Такий різновид синкретизму виявляється на рівні змісту та сприймання матеріалу аудиторією.

IV. Висновки

Унаслідок аналізу теоретичних джерел підсумовано, що на сучасному етапі зафіксовано посилення процесу міжжанрової дифузії в межах коментарю, що спричинило суттєві зміни у формальній та змістовій структурі медіаматеріалів аналітичної жанрової групи. Коментар сьогодні значно розширив свої межі, що практично виявляється в наявності в цьому жанрі характерних рис інших жанрових форматів, наприклад, аналітичної статті, рецензії та версії, появи нової форми вираження фахової інформації на сторінках сучасної періодики в симбіозі коментарю як жанру аналітики й коментарі спеціаліста, а також у трансформаціях структури та стилю викладу матеріалів коментарійного типу.

Пропонована стаття є лише спробою проаналізувати сучасні трансформації жанру коментарю, з'ясувати його специфіку як синкретичного жанру. Підсумовуючи, зауважимо, що ми лише

побіжно окреслили можливі варіанти синкретичних жанрових форматів, які функціують на нинішньому етапі в медіапросторі. Розглянута в розвідці тема є перспективною для подальших наукових досліджень у цій галузі.

Список використаної літератури

1. Академічний тлумачний словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/s/synkretyzm> (дата звернення: 22.06.2019).
2. Бучинская А. Место жанра в современной теории журналистики. *Проблемы массовой коммуникации на рубеже тысячелетий*: матер. Всерос. науч.-практ. конф. Воронеж, 2003. С. 8–11.
3. Захарченко Н. Колонка: между эссе и комментарием. *Коммуникация в современном мире*: матер. Всерос. науч.-практ. конфер. Воронеж, 2009. С. 29–31.
4. Здоровега В. Теорія і методика журналістської творчості: підручник. Львів: ПАІС, 2004. 268 с.
5. Ким М. Н. Технология создания журналистского произведения. Санкт-Петербург: Изд-во Михайлова В. А., 2001. 320 с.
6. Князев А. Энциклопедический словарь СМИ. URL: <http://www.evartist.narod.ru/text16/069.htm> (дата звернення: 22.06.2019).
7. Кройчик Л. Система журналистских жанров. *Основы творческой деятельности журналиста*. URL: <http://evartist.narod.ru/text5/64.htm> (дата звернення: 22.06.2019).
8. Солганик Г. Общие замечания о формате и жанре. URL: www.mediascope.ru/node/416 (дата обращения: 22.06.2019).
9. Тертычный А. Жанры периодической печати: учеб. пособ. Москва: Аспект Пресс, 2000. 310 с. URL: <http://evartist.narod.ru/text2/05.htm> (дата обращения: 22.06.2019).

References

1. Academic Interpretative Dictionary of the Ukrainian Language. Retrieved from: <http://sum.in.ua/s/synkretyzm> (date of request: 22.06.2019). (in Ukrainian).
2. Buchinskaia, A. (2003). Place of the genre in the modern theory of journalism. *Problemy massovoi kommunikatsii na rubezhe tysiacheletii*, 8–11. (in Russian).
3. Zakharchenko, N. (2009). Column: between essay and commentary. *Kommunikatsiia v sovremennom mire*. Voronezh, 29–31. (in Russian).
4. Zdoroveha, V. (2004). Theory and methodology of journalistic creativity. Lviv, 268 p. (in Ukrainian).
5. Kim, M. (2001). Technology for creating journalistic work. St. Petersburg, 320 p. (in Russian).
6. Kniyazev, A. (2002). Encyclopedic Dictionary of Media. Retrieved from: <http://www.evartist.narod.ru/text16/069.htm> (date of request: 22.06.2019). (in Russian).
7. Kroichik, L. (2000). The system of journalistic genres. *Osnovy tvorcheskoi deiatelnosti zhurnalista*. Retrieved from: <http://evartist.narod.ru/text5/64.htm> (date of request: 22.06.2019). (in Russian).
8. Solganik, G. (2009). General notes on format and genre. Retrieved from: www.mediascope.ru/node/416 (date of request: 22.06.2019). (in Russian).
9. Tertychnyi, A. (2000). Genres of the periodics. Moscow: Aspect Press. Retrieved from: <http://evartist.narod.ru/text2/05.htm> (date of request: 22.06.2019). (in Russian).

Стаття надійшла до редакції 18.08.2019.

Nadtochiy O. Extending the Genre Boundaries of Modern Commentary Within Analytical Text Formats

Research Methodology. The article uses a complex of scientific methods: descriptive, comparative, methods of analysis and synthesis.

Results. Commentary is a genre characterized by a subjective style of presentation of the material, as the author aims to express his or her own attitude to current events, to give them an estimate, a prognosis of development. Commentary is attributed to the analytical genres. Recently, however, researchers have noted an increase in the process of genre diffusion, which has led to significant changes in the formal and substantive structure of classical commentary. In this aspect it is worth mentioning the notion of «genre syncretism», that is, formal indistinguishability, the merging of different genre traits within a single publication. The most common in today's press is the diffusion of the genres of commentary and analytical article, since the genres have a similar subject matter – the actual event in the commentary and the actual problem in the article. Contemporary commentary material also contains features of a version that manifests itself in the combination of fact and authorial interpretation, the conditional nature of authorial commentary; the use of typical commentary and version of reality display techniques. Commentary-type material may also contain review features, since the review is closest to the commentary by its formal content. Diffusion within the genre form is also important, in particular the commentary of the specialist with the actual commentary as a genre of journalism.

Novelty. The specificity of analytical syncretic genre entities that emerge in the process of inter-genre diffusion of commentary as a genre of journalism with other analytical formats has been clarified.

The practical significance. The results of the study can be used to refine the existing standards of analytical journalism and to develop new ones based on the objective development of media.

Key words: commentary, genre diffusion, syncretism, version, review, analytical article.